

ЛИЗИНГ ОПЕРАЦИЯЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА АМАЛГА ОШИРИШ ЙЎНАЛИШЛАРИ

Холов Баҳодир Ўктамович

MOGO LEND хорижий корхонасида ҳудудий филиаллар устидан назорат қилиш департаменти директори

Аннотация: Маълумки мамлакатимиз иқтисодиётида кейинги йилларда лизинг билан боғлиқ қўллаб амалиётлар амалга оширилмоқда ва улар хўжалик юритувчи субъектлар ўртасидаги муносабатларнинг янада такомиллашишига ёрдам бермоқда.

Хўжалик юритувчи субъектлар ўртасида лизинг операцияларини ташкил этиш куйидаги босқичлардан иборат бўлади:

1. Лизинг контрактини имзолаш.

Лизинг битимини амалга ошириш корхонадан (илмий муассасадан) қандайдир ускунага буюртма олишдан бошланади. Одатда бўлажак ижарачи ушбу буюртма билан ўзининг банкига мурожаат қилади, у эса, ўз навбатида, шартномани амалга ошириш учун махсулаштирилган компанияга таклиф киритади, айти пайтда, албатта, ижарачи бевосита лизинг компаниясига лизинг шартномасини тузиш тўғрисида мурожаат қилиши ҳам мумкин. Ижобий жавоб олинганда ушбу контракт амалда лизингга берувчи мол етказиб берувчидан товарни сотиб олишни расмийлаштирган бир пайтнинг ўзида лизингга берувчи (аниқ белгиланган вазиятга қараб - банк ёки лизинг фирмаси ўртасида) ва лизингга олувчи ўртасида тузилади.

2. Лизинг объектини сотиб олиш.

Лизинг контрактининг ашёси бўлмиш машиналар, асбоблар, ускуналар ва бошка моддий бойликларни сотиб олиш мижознинг топшириғига мувофиқ олди-сотди контрактини тузиш йўли билан лизингга берувчи томонидан амалга оширилади. Тузилган контрактларга мувофиқ лизингга берувчи лизинг товарига нисбатан мулкчилик ҳуқуқини сақлаган ва уни ўзининг балансида ҳисобга олган ҳолда ушбу товарнинг эгаси ҳисобланади; эгаси ҳисобланмаган, амалда эса унинг аксарият мажбуриятларини ўз зиммасига олган лизингга олувчи эса битим бўйича товарни қабул қилиб олувчи бўлиб ҳисобланади.

3. Лизинг объектини етказиб бериш.

Лизинг объектини етказиб бериш лизингга олувчини бўлғуси товар етказиб бериш тўғрисида олдиндан огоҳлантирган ҳолда шартнома шартларига мувофиқ сотувчи (мол етказиб берувчи) томонидан амалга оширилади.

4. Лизинг объектини қабул қилиб олиш.

Албатта мол етказиб берувчи ва лизингга олувчи иштирокида қабул қилиш баённомасини имзолаш йўли билан амалга оширилади. Мол етказиб берувчи ушбу ҳужжат билан лизингга берувчи олдида ўз мажбуриятларини (олди-сотди шартномасига мувофиқ) бажарганлигини тасдиқдайди ва етказиб берилган товар бўйича тўлов амалга оширилишини талаб қилишга ҳақли. Айрим камчиликлар, бироқ улар товар (битим объекти) ўз вазифасини бажаришга тўққинлик қилмаслиги аниқланган тақдирда, мол етказиб берувчи лизингга олувчи билан келишилган муддатда қайд этилган камчиликларни бартараф этиш мажбуриятини олади. Товар тегишли равишда етказилиб берилмаган тақдирда, мол етказиб берувчи лизингга берувчини лизингга олувчининг даъволаридан озод қилган ҳолда, бевосита лизингга олувчи олдида масъулиятга эга бўлади.

5. *Лизинг компаниясининг лизинг объектини сотиб олиш операциясини банк томонидан кредитлаш (лозим бўлган тақдирда).*

Одатда лизинг компанияси ўзининг ташкил этилишида энг фаол иштирок этган ва акцияларининг салмоқли тўпламига (назоратли тўпламигача қадар) эга бўлган банкдан кредит олади.

6. *Мол етказиб берилишининг тўлови.*

Лизинг объектини қабул қилиш жараёнида расмийлаштирилади ва имзоланадиган ҳужжатлар тўплами лизингга берувчи томонидан олинади, ва у мол етказиб берувчи ўртасида ҳисоб-китобларни амалга ошириш учун асос бўлиб ҳисобланади.

Тўлов қуйидаги усуллар билан амалга оширилиши мумкин:

- қабул қилиш баённомаси имзолангандан кейин 100% тўлов;
- мол етказиб берувчидан битим юзасидан розилик олгандан кейин сотиб олиш баҳосидан муайян миқдорда тўланадиган дастлабки бўнак (олдиндан тўлов) ва битим ижро этилгандан кейин якуний ҳисоб-китоб. Бунда сотиб олувчи (лизингга берувчи) битим амалга оширилмаган тақдирда ўзини кафолатлаш мақсадида бўнак қайтарилиши юзасидан банк кафолатини расмийлаштириши мумкин.

7. *Лизинг тўловларини тўлаш.*

Лизингга берувчи фойдасига тўловлар олинган моддий кредитнинг қайтарилиши учун асос бўлиб ҳисобланади; уларда ижарага олинган ускуна қийматини қоплаш ва фоизларни тўлаш, шунингдек айрим бошқа харажатлар назарда тутилган. Бунда ижарага олинган воситалар ёрдамида ишлаб чиқарилган маҳсулотни етказиб бериш тўлов сифатида амалга ошириш варианты (қопланадиган лизинг) ҳам бўлиши мумкин.

8. *Кредит бўйича фоизларни тўлаган ҳолда уни қайтариш.*

Банк амалиётида лизинг фирмалари, одатда, ишончли тўловчилар ҳисобланади ва кредитлашни имтиёзли шартларидан фойдаланади. Контракт муддати тугагандан кейин ижарага олинган мол-мулк лизинг компаниясига қайтарилиши ёхуд қолдиқ қиймати бўйича (эҳтимол - рамзий қиймати бўйича) сотиб олиниши ёхуд контракт янги муддатга узайтирилиши мумкин.

Қайд этилганлардан лизингнинг икки томонлама табиатга эгалигидан келиб чиқадиган ўзига хослиги, яъни: бир томондан у кредит аломатларини сақлаб қолишлиги (муддатлилиқ, қайтаришлиқ, тўловлилиқ), иккинчи томондан эса, кредит объектлари моддий мол-мулк шаклида бўлганлиги сабабли у капитални ўзига хос инвестициялаш ҳисобланганлиги ўз-ўзидан намоён бўлиб қолади.

Юқоридаги босқичлар бўйича лизинг операцияларини ташкил этиш ва амалга ошириш лизинг фаолияти билан боғлиқ жараёнлар самарали амалга оширилишини таъминлайди.